

**FORRADALMÁROK,
BŰNBAKOK,
TÖRTÉNELEM-
HAMISÍTÓK**

BESZÉLGETÉSEK CSUNDERLIK PÉTER TÖRTÉNÉSSZEL

A kötet a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával készült.

FORRADALMÁROK, BŰNBAKOK, TÖRTÉNELEM- HAMISÍTÓK

BESZÉLGETÉSEK CSUNDERLIK PÉTER TÖRTÉNÉSSZEL

KAS Kiadó
Budapest, 2025

A borítót Csorba Vera készítette

ISBN 978-615-6915-07-8

Minden jog fenntartva

© Csunderlik Péter, 2025

© KAS Kiadó, 2025

TARTALOMJEGYZÉK

Sokan ma a korszak sorosistáiként tekintenek rájuk	9
Az ország kiszabadítására törekedtek, de elbuktak	
– A Galilei Kör története	17
„A diákoknak a legradikálisabbaknak kell lenniük”	
– Csunderlik Péter történész a Galilei Körről	23
Az idegenszívű Ady beállt a sorosista szabadkőművesek mögé	35
Két szék között: Csunderlik Péter az őszirózsás forradalomról	
és Károlyi Mihály történelmi emlékezetéről	49
„Károlynak annyi korszaka volt, mint David Bowie-nak”	
– Páros interjúnk Csunderlik Péter	
és Nyári Gábor történészekkel	61
A baloldal Mohácsa	
– Évszázados értékelés a Tanácsköztársaságról	77
Vörösteror vagy véres komédia volt	
a Tanácsköztársaság 133 napja?	87
„Ez már személyi kultuszra emlékeztet”	101
Nem Bayer Zsolt rohadékozta le először politikai ellenfeleit,	
hanem Kun Bélák	109
„Orbán túl sokat már nem tudott volna tárgyalni	
a trianoni határokról”	125
„Eszelősök és idióták álltak Magyarország élén”	137
Öröktől valók – Csunderlik Péter történész	
a Galilei Körről, posztmodern NER-ről	149

Nem lehet minden kudarcunkat	
bűnbakokra és árulásokra fogni	157
Szemben a kultuszokkal	171
„Ma nincs közpolitika, csak hatalomtechnika”	179
„Országvesztő, idealista, degenerált, vörös gróf”	
– máig megosztó politikusnak számít	
a 150 éve született Károlyi Mihály	187
Az ország felére nem lehet demokráciát építeni	
– Csunderlik Péter Jászi Oszkár politikai örökségéről	201
Csunderlik Péter történész: „Nem bántam,	
amikor hetekig foglalkozott velem a propagandagépezet”	211
Csunderlik Péter történész	217

A 20. századi magyar történelmet kutató történész feladata és felelőssége óriási. Csábító volt, hogy a baloldali radikális mozgalmak történetét és emlékezetét tárgyaló interjúim gyűjteményét egy nagyívű bevezetővel lássam el, miképp Lukács György tette az emigrációban született írásaival az Írástudók felelőssége (1944) című gyűjteményes kötetében. Ám túlzás lenne, ha programadással jelentkeznék, hiszen negyvenedik életévembe lépve éppen csak kikerültem a „fiatal történész” kategóriából – talán bizonyítottam, hogy itt a „fiatal” nem fosztóképző, mint régen oly sokszor a „népi” és ma a „nemzeti”. Másfelől pedig a következőkben olvasható beszélgetések önmagukért beszélnek, és nem is tartózkodtam bennük attól, hogy olykor eseti jellegű kérdésekre is általános, hovatovább elvi igénnyel válaszoljak. Motivációimról, inspirációimról örömmel beszéltem az interjúkban, hogy mi vezetett a Galilei Kör története és a Tanácsköztársaság emlékezetének kutatásához, és hogy mi késztetett arra, hogy közéleti kérdésekben is állást foglaljak, kritizáljak, nem tartva a „kiterítéstől”. Két legutóbbi, idén megjelent könyvemben – A 133 napos „vörös farsang” – A Magyarországi Tanácsköztársaság rövid története;

A „vörös tatárjárás” – A Magyarországi Tanácsköztársaság Horthy-kori emlékezete (1919–1944) – köszönetet mondok azoknak, akik az elmúlt évtizedben a munkám támogatták, szeretett Feleségemnek és Kislányaimnak pedig itt is hálás vagyok, hogy Magyarország történetének e nem túl fényes időszakában is töretlen a hosszútávú optimizmusom – még ha olykor rövidtávon pesszimista is vagyok. Jelen kötet is a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával készült: a beszélgetések könnyebb követhetősége, érthetősége kedvéért esetenként szögletes zárójeles megjegyzésekkel egészítettem ki utólag az egykor megjelent interjúkat, például egyértelművé tettem a szakirodalmi hivatkozásokat vagy értelmező magyarázattal láttam el egyes utalásokat. Megtisztelő, hogy kiváló újságírók – akiket Heinrich Heine és nyomában Ady Endre a „Szent Lélek lovagjainak” nevezett – érdeklődnek a munkám és a nézeteim iránt.

Csunderlik Péter

SOKAN MA A KORSZAK SOROSISTÁIKÉNT TEKINTENEK RÁJUK

(LAKNER DÁVID, MAGYAR NEMZET, 2017. ÁPRILIS 12.)

A KULTUSZT ÉS AZ ELLENKULTUSZT IS LE AKARNÁ BONTANI A GALILEI KÖRRŐL KÖNYVET ÍRÓ CSUNDERLIK PÉTER.

Mi vezet rá egy fiatal kutatót, hogy a leginkább Tanácsköztársaság-keltetőnek tekintett, száz évvel ezelőtti Galilei Kör történetét akarja megírni?

Történészhallgatóként alapvetően emlékezettörténetekkel foglalkoztam. Olyan doktori témát kerestem, amelynek nagyon megosztott az emlékezete. Kosáry Domokos példája lebegett a szemem előtt, aki a Görgey-kérdés történetét írta meg a harmincas években. És persze érzelmi viszonyom is volt a Galilei Körhöz: Ady Endre a kedvenc költőm, márpedig ő „a Láznak ifjú seregeként” írta le a galileistákat, akik abba a polgári radikális mozgalomba illeszkedtek, amely reformtörekvéseivel nagyon megragadta a képzeletem. Éppen ezért egy idő után már nem csak emlékezettörténetet akartam írni, hanem az egykor történeteket feltárni. Ráadásul a „tények” ismeretében az emlékezettörténetet is könnyebb megírni, mert mindjárt szembetűnővé válik, hogy a konzervatív szerzők egyáltalán nem beszéltek a Galilei Kör szociálpolitikai törekvéseiről, pedig ez fontos része volt a mozgalomnak. Vagy ha tudom, hogy a galileisták kiálltak a liberális történész Marczali Henrik mellett, akkor mindjárt kitűnik, hogy az ötvenes-hatvanas években hiányzott ennek az emlékezete. Ez egy probléma, amelyre meg kell adni a választ, ami az, hogy 1945 után Marczalit kiszorították a történetírás kánonjából, és egy munkásmozgalmiként beállított egyesület képébe

nem illeszkedett, hogy a liberális Marczali mellett áll ki. Az 1960-as Galilei Kör-monográfiának [Tömöry Márta *Új vizeken járok* című munkájának] épp az volt a legnagyobb baja, hogy a diákegyesület történetét a munkásmozgalomba akarta beleszorítani.

A Horthy-korszakban minden rossz okozójaként tekintettek rájuk, a Kádár-rendszerben pedig dicsőítették, munkásmozgalmi alapintézménynek mondták. Mi jellemzi a rendszerváltás utáni megítélést?

Lényegében a Horthy-kori elbeszélés tért vissza 1990-ben. Rögtön leverték az Anker közti emléktáblát, '92-ben pedig Csurka István megírta hírhedt dolgozatát, amiben köztünk élő, ejtőernyős galileistákról szólt. A kör mai emlékeztet a „Mandiner-kommentelők” szellemisége hatja át, nemzetrontó zsidó egyesületként tekintenek rájuk, a korabeli „sorosistákként”.

Ha jobboldali az emlékezet, attól még azon belül akadhattak ki-egyensúlyozottabb munkák. Nem voltak ilyenek?

Konzervatív szerzőként oda kell számítani Gyurgyák Jánost, aki az *Ezzé lett magyar hazátok* című 2007-es összefoglalásában foglalkozott a polgári radikálisok nemzetképével. Az értelmiségi megosztottság kontextusában vizsgálta a galileistákat, és elszalasztott lehetőségként írja le az egyesületet, tragikus tónusban. Szerinte a kultúrharc akadályozta meg, hogy igazán értékes mozgalom bontakozzon ki a szabadgondolkodó fiatalokéból.

Nem hatott volna mindenképp mentegetőnek, ha a baloldal igyekezett volna egy objektívebb képet festeni?

A baloldálnak '90 után szerintem nem volt történetpolitikai koncepciója. Ennek most látjuk a kárát. A fukuyamai történelem végét elfogadták, és egy ideológiamentes, technokrata baloldal ideája alakult ki. Persze, a Galilei Kör-alapító Kende Zsigmond fia, Kende Péter, vagy Litván György továbbra is írták a magukét, kiálltak a radikális demokrata örökség mellett, de ez nem kapott nagy nyilvánosságot. Elszigetelt értelmiségi csoport az „októbristáké”.

A konzervatívok rendszerváltás utáni problémájának tartják egyesek, hogy nehezen lehet hová visszanyúlni. Ez viszont a baloldal problémája is, nem? Nyúljon vissza a Galilei Körhöz, amiből mégis csak kommunista népbiztosok, funkcionáriusok kerültek ki, és aminek Rákosi Mátyás is titkára volt fiatalon?

Tény, hogy Rákosi Mátyás, Korvin Ottó vagy Révai József neve annyira megterheli a kör emlékezetét, hogy ha egy történészhallgatónak galileistákat kéne megneveznie, jó eséllyel őket mondaná. Pedig ők nem is voltak túl hangsúlyos tagjai a Galilei Körnek. E nevek terhe alól ki kell szabadítani az egyesület értékes tevékenységét, például a szociálpolitikai törekvéseket vagy az ismeretterjesztő munkát.

A negatív örökségek fényében feltétlenül szükséges ezekhez fordulnunk? Még ha persze a teljes képet igyekszünk is feltárni. Rákosi későbbi tevékenységét például nem befolyásolta nagyban a kör?

A Horthy-rendszer börtönében eltöltött évek nagyobb szerepet játszhattak. Persze, tény, hogy van negatív örökség is. Ez egy anti-klerikális-materialista diákegyesület volt. Pozitívum, hogy a vallás és oktatás szekularizációjáért állt ki, de nagyon éles, káros retorikát alkalmazott. A klerikálisok „mételynek” és „piócáknak” nevezése, a dehumanizálás előrevetítette a totalitáriusnak nevezett diktatúrák eljárását. Kontraproduktív is volt: van egy egyesület, amely magát objektíven vizsgálódó tudományos diákegyesületként pozicionálja, elér eredményeket, azokat viszont kifejezetten uszító hangvételben közli. A festőművész Szilágyi Jolán például, aki Szamuely Tibor felesége volt, leírta memoárjában: Tisza Istvánnak egy poloskairtó vállalat nevében küldtek levelet. Tudva, hogy Tisza Istvánt később meggyilkolták, ez aztán főként nem vicces.

Kiálltak a liberális Marczali mellett, szabadgondolkodók voltak, mégis úgy tűnik, elég keményen üldözték a tőlük más véleményűeket, nem?

Marczalit is leginkább azért védték meg, mert a Katolikus Néppárt támadta meg őt, és így fölléphettek a „klerikális támadás” ellen,

a tudomány szabadságának védelmezőjeként. Még el is ítélték amúgy a historista Marczali munkásságát, mert a galileisták az osztályszempontú történelmi materialista történettudományt képviselték, a más történettudományos megközelítéseket „áltudományosnak” tartották. Azt a korabeli konzervatív-liberális bírálók, így Tisza István is felvetették a *Magyar Figyelő*ben [Tisza István 1911 és 1918 között megjelent folyóirata], hogy a szabadgondolkodók a legkeményebb véleményterroristák. Ez a mai napig visszatérő bírálata az ún. „balliberális” értelmiségnek: fellép valamilyen véleményszabadság mellett, de mást már nem tud tolerálni.

Korábban beszélt arról, hogy ekkor vált élesen ketté haza és haladás gondolata. Mennyire volt szükségszerű ez? Hiszen a galileistákat mentoráló polgári radikálisok egyenesen kurucos függetlenségpártiak voltak.

Jászi Oszkár valóban összekötötte a népjogok kiterjesztésének gondolatát a függetlenségi követelésekkel, de a polgári radikálisok nem voltak „kurucosak”. Azt a szerepet a kuruc-labanc ellentét mentén két pólusra tagolódó magyar politikai életben a függetlenségpárti ellenzék vitte, és azzal szemben lehet a Tiszák politikáját „labancosnak” nevezni. A fokozatosan megjelenő új mozgalmak, mint az 1914-ben párttá alakuló polgári radikálisok próbáltak kilépni ebből a kuruc-labanc ellentétből. Amikor a nemzeti ellenzékkel szemben Bécs és a darabontkormány meghirdette az általános választójog ígését, a baloldali szereplők melléjük álltak, mert azt állították, hogy ott a haza, ahol a választójog és a kenyér. Ezért bírálták őket a függetlenségpártiak, akik magukat kurucosnak mondták, és 1848 örököseinek vallották, a galileisták viszont úgy vélték, csak retorikában azok. Szerintük ’48 igazi képviselői a Galilei Kör tagjai, mivel úgy látták, csak az a hazafias, ami kiterjeszti a népjogokat. A Függetlenségi Párt [az 1867-es kiegyezési rendszert opponáló ellenzéki párt] viszont csak Justh Gyula és Károlyi Mihály vezetése alatt indult el ebbe az irányba.

Mennyire volt enyhébb a Galilei Kör megítélése még a létezésekor?

Enyhébb volt, mert még Trianon előtt voltunk. A trianoni trauma radikalizálta a magyar közbeszédet, hatalmas volt a sokk. Persze előtte is jelen voltak eszement interpretációk, de az 1910-es években Tisza folyóiratában még inkább komolytalan diákkörként írták le a Galilei Kört, ami nagyon is zavarta az egyesület tagjait, mert elhitték, amit Jászi írt, hogy majd ők vezetik a Balkánból Nyugat-Európába az országot. A húszas évekre maradt a démonizálás, a szabadkőműves világ-összeesküvést feltételező elbeszélés.

Két korszakra osztja a Galilei Kör történetét, és állítja, szakítani akar azzal a megközelítéssel, ami csak Tanácsköztársaság-keltetőnek látta a szervezetet. De hát mégis csak az volt, nem? Sorra lehet venni a neveket.

Kettétört a diákegyesület tevékenysége 1914-ben, a háború kezdetekor: a kiadványaik, a folyóiratuk megjelenítése abbamaradt, a '14 előtti vezető galileisták nagy része a frontra került. Mikor Polányi Károly vagy Kende Zsigmond visszatért, elhatárolták magukat attól, ami '14 után történt a Galilei Körben: a tevékenység szinte kizárólag az antimilitarizmusra szűkült, ráadásul '17 végétől megindult a galileisták bolsevizálódása. 1918–1919 fordulóján Polányi Károly és mások is felleptek a proletárdiktatúra támogatásával szemben, de ez nem lett része a Galilei Kör emlékezetének, mert a jobb- és baloldaliak egyaránt érdeke volt, hogy a Galilei Kör történetét a Tanácsköztársaság előtörténeteként tárgyalják. Miközben Rubin László vagy Kende Zsigmond harcoltak azért, hogy ne a kommün felől ítéljék meg a galileistákat.

A Politikatörténeti Intézet kutatójaként nem szembesült olyan vádakkal, hogy a kutatás célja a baloldali diákkör mentegése lehet?

Eddig nem találkoztam ilyen kritikákkal, bár nyilván lesznek. Akik olvasták a munkát, nem láttak mögötte igazolási szándékot, a kultuszt és az ellenkultuszt is dekonstruálni akartam. Sőt, olykor még azt is megkaptam, hogy túl kritikus vagyok. A történésznek szerintem

viszont dolga, hogy a saját témáját ott támadja, ahol tudja. Pláne akkor, ha szimpatizál a tárgyával, mint az én esetemben.

Az 1910-es években Csunderlik Péter be is lépett volna a Galilei Körbe?

A Csunderlik család nem arról híres, hogy már a dédnagyszülők is Eötvös-kollégisták voltak, kétséges, hogy az 1910-es években egyetemre járhattam volna, de tegyük fel. Baloldali vagyok, van is bennem intellektuális viszketegség, az ellenkultúra is szimpatikus, a radikalizmus is, Ady Endre végképp, ez alapján valószínű. Az offenzív antiklerikalizmus miatt viszont aggályai lettek volna a mai Csunderliknek. Én ferences gimnáziumba jártam.

AZ ORSZÁG KISZABADÍTÁSÁRA TÖREKEDTEK, DE ELBUKTAK – A GALILEI KÖR TÖRTÉNETE

(SZÉNÁSI SÁNDOR, 168 ÓRA, 2017. JÚNIUS 20.)

Az 1908-ban alakult polgári radikális diákkör tagjai materialistának tartották magukat, de idealisták voltak, „vallásosan hittek a tudás felszabadító erejében”. A körben fiatalok szövetkeztek az ország kiszabadítására a félféudalizmus világából. Elbuktak, nem elsőként, nem utolsóként. Ez is kiderül a róluk szóló könyvből. A *Radikálisok, szabadgondolkodók, ateisták* íróját, Csunderlik Péter történészt kérdeztük.

A Galilei Kör már 71 éve nem létezett, amikor 1990-ben kalapáccsal verték le az Anker közti külső emléktábláját. Minek köszönhette ez az 1919-ben betiltott diákegylet e kitüntető, bár kései gyűlöletet?

Mindenekelőtt annak, hogy a Tanácsköztársaságban, amit a Horthy-korszakban a magyar történelem mélypontjaként azonosítottak, nagyon sok galileista szerepet vállalt. Ráadásul közülük sokan már 1917–18-ban szimpatizálni kezdtek a lenini eszmékkal, azzal is, hogy a háborúnak úgy lehet véget vetni, ha azt a nemzeteken belüli polgárháborúba fordítják. A Galilei Kör több antimilitarista röpiratot is kiadott, a leghíresebb, ami a kör betiltásához is vezetett, a „Katona-testvéreinkhez!” című volt. A Horthy-kor több konzervatív értelmiségi szereplője, Tormay Cécile például...

Úgy is mint konzervatív és úgy is mint értelmiségi...

...szóval ők a galileistákat azzal vádolták, hogy hátba döfték a harcoló nemzetet azért, hogy kirobbanthassák a Tanácsköztársasághoz vezető forradalmat, és őket okolták a világháború elvesztéséért.

A kört egyébként már korábban nemzetellenesnek tartották, mert tagjai a csúcsra járatott állami nacionalizmus korában arról értekeztek, hogy a nemzetek nem örök életűek, és a jövő az unióké.

Ezzel megelőlegezték az Európai Uniót?

Nem véletlen, hogy a galileisták egyik mentora, Jászi Oszkár volt az Európai Egyesült Államok nagy propagálója, de ezzel nem állt egyedül Európában.

De a kör iránti jobboldali ellenszenvben szerepet játszhatott az is, hogy sok tagja volt zsidó. Csurka István ezt gondosan rögzítette is írásaiban. Ez utólagos bélyeg, vagy már a kor is így tekintett rájuk?

Az tény, hogy a korban a körre mint zsidó diákegyesületre tekintettek, a gúnyneve a Galíciai Kör volt...

A könyve szerint galíciai taknyosoknak is nevezték őket.

Igen, miközben a kör ateista, internacionalista, de a '48-as eszmék talaján álló, magát március örökösének tartó társaság volt. Ezek a fiatalok, akiknek nagy része valószínűleg valóban zsidó családi háttérű volt, nem zsidónak, hanem magyarnak tartották magukat, az ateizmusuk pedig minden klerikalizmussal szembe fordította őket. A korban működött egy vallásos, cionista diákegylet, a Makkabea Kör, és ezt a galileisták ugyanúgy támadták, mint a katolikus Szent Imre Kört. A „zsidó” bélyeg igazi tragédiája a körnek, mert a korabeli nacionalizmus ellen irányuló minden bírálatukat magyarellenes, leki-csinylő zsidó gesztusként, hovatovább támadásként lehetett beállítani.

Ha már a tragédiánál tartunk, azt is fel lehetett használni ellenük, hogy egy időben Rákosi Mátyás volt a kör titkára, de tag volt Révai József is.

Igaz, de az ő esetükben a 18-19 éves fiatalemberekről beszélünk, nem a későbbi sztálinistákról, ráadásul Rákosi egy szélsőbaloldali kisebbséget képviselt a körön belül.

A Galilei Körről a Horthy-korszakban azt írták, hogy Korvin Ottóhoz hasonlóan sok, a vörösterroiban bűnös vezető jött ebből a társaságból. Ez igaz?

Nem szeretném relativizálni a dolgot, de a Tanácsköztársasághoz köthető terrorról azért el kell mondani, hogy 1919-ben háborús helyzet volt, és ez sok mindent magyaráz. Az is fontos, hogy márciusban a közvélemény zömmel még támogatta a kommünt, mert a jobboldali középosztály egy része is úgy hitte, hogy az új rendszer majd megvédi a magyar határokat. Ez volt a galileista szerepvállalás társadalmi háttere. Túlnyomó többségük azonban nem terrorban vagy rendfenntartásban utazott, hanem a közoktatásban, a népjóléti szervezetekben dolgozott, vagy agitátor volt. Ne feledjük, hogy a Tanácsköztársaság nem csak a terrorról szólt. A magyar történelemben először juttattak alsó, szegény rétegeket kulturális és egészségügyi javakhoz, és ebben a galileisták óriási szerepet játszottak.

Voltak azért hivatásos forradalmárok is közöttük, Duczyńska Ilona például, aki korábban Tisza István meggyilkolását vállalta, de rajta kívül álló okok miatt erre nem került sor.

Mert Tisza István lemondott. De egy másik galileista, Lékai János is elszánta magát a gyilkosságra, a Korvin Ottó vezette forradalmi szocialisták megbízásából rá is lőtt volna Tiszára, de az ölésben gyakorlatlan újságírónak gondja volt a pisztoly kibiztosításával. A fegyvert amúgy Friedrich Istvántól szereztek, aki nem sokkal később jobboldali miniszterelnöke lett az országnak.

Ha az ember végiggondolja a Galilei Kör működését, ha látja, hogy olyan szervezetek és személyiségek támogatták, mint a Társadalomtudományi Társaság, a Huszadik Század [1900-ban alapított szociológiai folyóirat] köre, a radikális szabadkőművesek – ez persze újabb vádpont ellene – vagy Ady, aki „Láznak ifju seregének” nevezte, akkor hajlamos ezt egy nagyszabású értelmiségi vállalkozásnak látni. De az volt-e?

A történelmi jelenségek megítélését mindig optikai csalódás nehezíti. Itt van a *Nyugat* folyóirat például, mennyire határozta meg a kort? Hát bizony kevésbé, vagy legalábbis annyira nem, mint amennyire az iskolai oktatás alapján gondolnánk. A csúcson sem volt háromezernél több

előfizetője. A Galilei Kör sem alakította igazán a korát, a polgári radikális irányzat mindvégig kisebbségi szerepet játszott, nem lett főáramlattá. Jászi eltúlozta a galileisták jelentőségét, amikor azt mondta, hogy ők vezethetik át Magyarországot a „Balkánból Nyugat-Európába”, de még jobban túloztak azok, akik a galileisták antimilitarista röpiratainak bármilyen szerepet tulajdonítottak a világháborús vereségben.

Úgy jártak, mint annyi más generáció, amelyik azt hitte, hogy ő fogja majd polgárosítani, nyugatosítani, modernizálni az országot. Pedig micsoda totalitást mutatott fel! A Galilei Füzetekben ott van minden: a történelmi materializmus, a vallás, a földkérdés, az eredettan, a szociálpolitika, oktatás, nemzetiségi ügyek, lélektan stb. Majd minden részletében berendezték az új jövőt.

A totalitás kulcsszó. A galileisták úgy vélték, egyetlen társadalmi problémát sem szabad önmagában vizsgálni, mindent a maga beágyazottságában kell nézni. Például a külvárosi proletárok szexuális bűncselekményei vagy az alkoholizmusa a Galilei Kör szerint nem egy-egy adott csoport hibája, ezekért egy egész társadalmi rend felelős. A totalitás azt is megkívánta, hogy a kérdéseket mindig különböző irányokból vizsgálják meg. Ezt megkönnyítette, hogy a tagok az egyetemek több karáról érkeztek, mérnökök, orvosok, jogászok működtek együtt. Tegyük hozzá: tizennyolc, húsz-, legfeljebb harmincéves fiatalokról beszélünk, akik elképesztő szellemi teljesítményt nyújtottak.

Mi lett a galileistákkal később? Milyen sors várta őket egy majdnem tökéletes ifjúkor után?

1945 után, a Rákosi-rendszerben sokan kaptak pozíciót, amikor a népi demokrácia építését már hatvanas hölgyekként, urakként szolgálták. Hogy ez a népi demokrácia hová torzult, azt tudjuk, de a nép-egészségügy megszervezésében, a szociális rendszer kiépítésében, a közművelődési feladatokban, az analfabetizmus felszámolásában, a „puszták népének” felemelésében nagyon sok galileista működött közre. Az álmaik elszálltak, a tetterekészség, az értékek szerinti cselekvés vágya azonban sokukban megmaradt.

**„A DIÁKOKNAK A LEGRADIKÁLISABBAKNAK
KELL LENNIÜK”
– CSUNDERLIK PÉTER TÖRTÉNÉSZ
A GALILEI KÖRRŐL**

(PAP SZILÁRD ISTVÁN, KETTŐS MÉRCE, 2017. MÁJUS 21.)